

Թաթուլ Մկրտչյան Աստղիկ Հովհաննիսյան

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅԻ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔԸ»

Ներածություն

Ֆինլանդիան ինքնիշխան, խորհրդարանական հանրապետություն է Հյուսիսային Եվրոպայում: Տարածությունը՝ 338 հազար կմ² (առանց ներքին ջրերի՝ 305,5 հազար կմ²), բնակչությունը՝ 5,5 մլն մարդ (2019 թ.): Վարչականորեն բաժանված է 12 լանի (նահանգի): Անկախ պետություն է 1917 թվականից: Սկսած 1956 թվականից՝ Հյուսիսային խորհրդի, 1995 թվականից՝ Եվրոպական միության և 1996 թվականից Շենգենյան համաձայնության անդամ է:

Վերջին տարիներին Ֆինլանդիան, ըստ տարբեր ցուցանիշների, վարկանիշավորման զեկույցներում զբաղեցնում է հետևյալ առաջատար դիրքերը.

- աշխարհի ամենակայուն երկիր (Հայաստան՝ 102-րդ տեղ)¹,
- աշխարհի ամենաազատ երկիր (100 միավոր, Հայաստան՝ 45 միավոր)²,
- աշխարհի ամենաապահով երկիր (Հայաստան՝ 34-րդ տեղ)³,
- Ֆինլանդիան ունի աշխարհում ամենալավ կառավարման համակարգը⁴,
- Ֆինլանդիայի դատական համակարգը ամենաանկախն է աշխարհում (Հայաստան՝ 85-րդ տեղ)⁵,
- կոռուպցիայի բացակայությամբ երրորդն է (Հայաստանը՝ 77-րդը, 2019 թ.)⁶,
- սեփականության իրավունքի պաշտպանությամբ՝ առաջինը (Հայաստանը՝ 55-րդը)⁷,
- արդեն երկու տարի անընդմեջ Ֆինլանդիան աշխարհի ամենաերջանիկ երկիրն է (Հայաստանը՝ 116-րդը)⁸:

Մինչ 1990-ականների ճգնաժամը (կապված ԽՍՀՄ փլուզման հետ) մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ն Ֆինլանդիայում անընդհատ աճ է գրանցել (գծապատկեր 1): 90-ականներին ձեռնարկված լայնամասշտաբ բարեփոխումներն արդեն 10 տարի անց սկսեցին նկատելի արդյունքներ ապահովել, և 2003 թվականին 1 շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի ցուցանիշը գերազանցեց մինչ այդ գրանցված ամենաբարձր մակարդակը՝ 32 855 ԱՄՆ դոլար, որից հետո շարունակվել է բարձր տեմպերով աճը մինչ 2008 թվականի ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը և դրա

¹ The Fund for Peace, [Fragile States Index 2018](#)

² Freedom House, [Freedom in the World 2018](#)

³ World Economic Forum, [The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017](#)

⁴ Legatum Institute, [The Legatum Prosperity Index 2018: Finland](#)

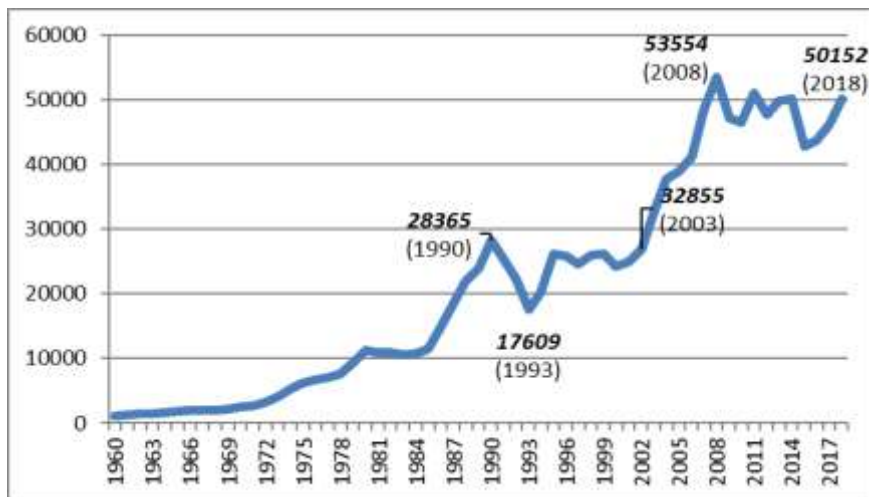
⁵ World Economic Forum, [The Global Competitiveness Report 2018: Judicial independence](#)

⁶ Transparency International, [Corruption Perceptions Index 2019](#)

⁷ World Economic Forum (WEF), [The Global Competitiveness Report 2018: Property Rights](#)

⁸ Sustainable Development Solutions Network, [World Happiness Report 2019](#)

արդյունքում շուրջ 13.2% անկումը: Դրանից հետո՝ 2011 և 2014 թթ., նույնպես գրանցվել են անկումներ, իսկ 2018 թ. դրությամբ Ֆինլանդիային դեռ չի հաջողվել 1 շնչի հաշվով ցուցանիշը հասցնել 2008 թ. մակարդակին:

Գծապատկեր 1. Ֆինլանդիայի՝ մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի շարժընթացը 1960-2018 թթ. (ընթացիկ գներով, \$)¹

Միևնույն ժամանակ, եթե 1993 թ. գործազրկության մակարդակը 16,2% էր, ապա 2008 թ. արդեն նվազել էր մինչև 6,3%, սակայն ճգնաժամի հետևանքով նորից սկսել է աճել: Չնայած դրան՝ Ֆինլանդիային հաջողվել է 2019 թ. դրությամբ արդեն երկրում գործազրկության մակարդակն իջեցնել 7,2%-ի:

1990-ականներից սկսած Ֆինլանդիային հաջողվել է նաև կառավարելի միջակայքում պահել ինֆլյացիայի մակարդակը. Այսպես, եթե 1960-90 թթ. ինֆլյացիայի մակարդակը երկրում տատանվել է 5 %-ից ընդհուպ մինչև 22% միջակայքում, ապա վերջին 30 տարիների ընթացքում՝ 0-4 %-ի շրջանակներում²:

Գրականության ակնարկ

Ֆինլանդիայում ազգային նորարարական համակարգի ճգնաժամը հաղթահարելու համար կիրառվում է այնպիսի գործիքների համադրություն, ինչպիսիք են սոցիալական և տնտեսական պետական ռազմավարական ծրագրերը, որոնց իրագործումը հնարավոր է մի կողմից միայն նորարարական բարձր տեխնոլոգիական որոշումների կայացման, մյուս կողմից՝ երկրի նորարարական ներուժի զարգացման մեջ բիզնեսի մասնակցության խթանման շնորհիվ (Դ. Վո-

¹ <https://data.worldbank.org/>

² Լոպին տեղում:

րոբյովա, Ի. Կիրիչենկո)¹: Ընդ որում Ֆինլանդիայում պետական նորարարական քաղաքականության արդյունավետության կարևոր պայմաններ են.

- 1) երկրի տնտեսության զարգացման գործընթացի բոլոր շահագրգիռ կողմերի համաձայնությունն առ այն, որ այդ զարգացման հիմքը նորարարությունն է,
- 2) ազգային նորարարական համակարգի ավելի վաղ և հաջողված փուլերում կուտակված գիտելիքի և նոու-հաու-ների վրա հիմնվելը:

Պետական տնտեսական քաղաքականության ռազմավարական առաջնահերթությունները պետք է կենտրոնացած լինեն առաջատար նորարարական տեխնոլոգիաների, տնտեսության դիվերսիֆիկացման և գործարար միջավայրում խելացի (smart) տեխնոլոգիաների վրա հիմնված համագործակցության ապահովման վրա (Ս. Բոլշակով)²: Պետության խնդիրը համագործակցության և գործընկերության կազմակերպումն է համալսարանների և R&D արդյունաբերության միջև, ինչի հաջողության պայմանը Ֆինլանդիայի համալսարանների համագործակցությունն է ինչպես ֆիննական, այնպես էլ համաշխարհային բիզնեսի հետ: Ֆիննական փորձն ապացուցում է, որ գիտական հետազոտություններն ու որակյալ կրթական համակարգը նորարարական տնտեսության հիմքն են:

Գիտելիքի կառավարման ծրագրերի համատարած ներդրումը Ֆինլանդիային թույլ տվեց հաջողությամբ հաղթահարել համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի հետևանքները (Վ. Ուսկինա)³: Ընդ որում գիտելիքների կառավարման հայեցակարգը հաջողությամբ իրականացվել է բոլոր մակարդակներում և օղակներում՝ խորհրդարանի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, ոչ առևտրային կազմակերպությունների, կրթական հաստատությունների, մասնավոր ընկերությունների կողմից:

Որպես Ֆինլանդիայի՝ գիտելիքի վրա հիմնված՝ «գիտելիքահենք» տնտեսության հայեցակարգային առանձնահատկություններ՝ կարելի է դիտարկել.

- 1990-ականների ճգնաժամը տնտեսական թռիչքի բարենպաստ հնարավորության վերածելը (որի հիմքում ընկած էր նորագույն տեղեկատվական-հեռահաղորդակցական տեխնոլոգիաների յուրացումը),
- «գիտելիքահենք տնտեսության» և «տեղեկատվական հասարակության» զարգացման շրջանակներում ծրագրային փաստաթղթերի մշակման հարցում իշխանության բոլոր մակարդակների համակարգային մոտեցումը,
- գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսություն ձևավորելու ընդհանուր գաղափարի շուրջ բնակչության միավորումն ու, որպես հետևանք, պետական մարմինների, բիզնեսի, գիտահետազոտական ինստիտուտների, կրթական հաս-

¹ Воробьева Д. А., Кириченко И. В., «Финляндия: инструменты инновационной политики в условиях кризиса национальной инновационной системы» // МИР (Модернизация. Инновации. Развитие). 2017, т. 8, No 4, с. 544–553. DOI: 10.18184/2079– 4665.2017.8.4.544–553

² Большаков С. Н., «Инновационный кластер в системе территориального развития: опыт Финляндии», 2017, УДК 338.24(1-3)(480)

³ В. В. Уткина, «Экономика знаний» Финляндии: есть чему поучиться», Вестник Томского государственного университета, 2015, No 390, с. 171–178. DOI 10.17223/15617793/390/29, УДК 3.07, 334.025

տատությունների ակտիվ փոխգործակցությունն ու համատեղ նախագծերի իրականացումը,

- տնտեսության ճկունությունն ու շուկայի, այդ թվում՝ SCS, ազատականացումը,
- նորարարական մշակումների՝ SCS ոլորտում կիրառումն ու վերջիններիս ներդրումն ապահովող օրենսդրաիրավական բազայի ձևավորումը,
- խորհրդարանին՝ որպես գիտելիքների կառավարման ծրագրերի փորձնական հարթակի առաջատար դերի վերապահումը, խորհրդարանականներին որպես նոր կազմավորման մտավոր աշխատակիցներ ընկալելը,
- դեպի R&D և կրթական հաստատություններ ֆինանսավորման անընդհատ աճը,
- քաղաքացիների մոտ ամբողջ կյանքի ընթացքում անընդհատ ու շարունակական կրթության անհրաժեշտության արմատավորումն ու համապատասխան հայեցակարգի ընդունումը:

Վերլուծություն

Ֆինլանդիայի կառավարության տնտեսական բարեփոխումների հաջողությունը պայմանավորված է մի շարք գործոններով¹:

Ամենակարևորը, կարծում ենք, Ֆինլանդիայի կառավարության գիտակցումն էր, որ շրջապատող աշխարհը փոխվում է, և հիմնականում բնական ռեսուրսների մշակմամբ զբաղվող սեփական արտադրությունը պահպանելու ֆիննական ընկերությունների փորձերը կարող էին հանգեցնել տնտեսական նոր ճգնաժամի կամ խորացնել եղածը: Երկրի ղեկավարությունը հասկանում էր, որ գնալով մեծանում է երկրների միջև խզումը, ու զարգացած երկրների հետ մեկտեղ կան շատ ցածր եկամուտներ և էժան աշխատանքային ռեսուրսներ ունեցող երկրներ, և Ֆինլանդիայի համար ռիսկային է երկար տարիներ մնալ այդպիսի երկրներից մեկը: Այդպիսի ապագայից խուսափելու համար երկրի կառավարությունը վճռական քայլերի դիմեց՝ ձեռնարկելով տնտեսությունը նոր, տեխնոլոգիական բարձր մակարդակի հասցնելու գործընթաց, ինչը հանգեցրեց հանքահումքային ռեսուրսների արդյունահանման, թղթի, էլեկտրաէներգիայի արտադրության ոլորտներում պետական և մասնավոր ներդրումների կրճատմանը և փոխարենը երկրի կառավարության կողմից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների ստեղծման և զարգացման ուղղությամբ ներդրումների խրախուսմանը: Դրան զուգահեռ արագ տեմպերով աճում էին ներդրումային հոսքերը գիտահետազոտական աշխատանքներում: SCS ոլորտի զարգացմանն ուղղված Ֆինլանդիայի կառավարության ջանքերը շատ կարճ ժամանակ անց ունեցան իրենց ազդեցությունն, ու Ֆինլանդիան, արդեն հազարամյակի ավարտին, փոքր արդյունաբերական երկրների խմբում հասավ զարգացման ամենաբարձր մակարդակին:

Ֆինլանդիայի տնտեսության տեխնոլոգիական զարգացումն և առաջընթացն

¹ Kimmo Halme, Ilari Lindy, Kalle A. Piirainen, Vesa Salminen and Justine White, «Finland as a Knowledge Economy 2.0», The World Bank, <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0194-5>

ապահովող առանցքային ուղղություններն են.

- 1) **կրթությունը,**
- 2) **R&D (Research & Development),**
- 3) **նորարարությունները,**
- 4) **կառավարման համակարգը:**

1) **Կրթություն**

Ֆինլանդիայի կրթական քաղաքականության հիմնական նպատակը բոլոր քաղաքացիներին կրթություն ստանալու **հավասար հնարավորություններ առաջարկելն է՝** անկախ տարիքից, ընտանեկան, ֆինանսական իրավիճակից, սեռից, մայրենի լեզվից կամ բնակավայրից¹: Կրթական բոլոր մակարդակներում՝ նախադպրոցականից մինչ բարձրագույն, **կրթությունն անվճար է** (տրվում են կրթաթոշակներ, ուսման վարկեր՝ ավարտելուց հետո աշխատելու և մարելու պայմանով և այլն):

Որակյալ կրթության առանցքը Ֆինլանդիայում **դպրոցական** կրթությունն է: Մանկավարժությունը գրավիչ և շատ հարգի մասնագիտություն է այստեղ, և դիմորդների միայն 10%-ին է հաջողվում ընդունվել մանկավարժական բուհեր և ստանալ մանկավարժի մասնագիտություն:

Հիմնական կրթության տրամադրումը ներառում է դպրոցական պարագաները, դպրոցի սնունդը, առողջապահական, ատամնաբուժական ծառայությունները, տեղափոխությունը (փոխադրամիջոցով ապահովումը), հատուկ կարիքներով երեխաների կրթությունը և վերականգնողական ուսուցումը²:

Կրթական բոլոր հաստատություններն ունեն անհրաժեշտ ակադեմիական ինքնավարություն, ինչն ապահովում է կրթական հաստատությունների անկախության բարձր մակարդակ: Պետական, գերատեսչական բոլոր ստուգումները կրթական հաստատություններում թեև կարևոր էին ֆիննական դպրոցների զարգացման համար, սակայն 1990-ականներին ավարտվել են, և կրթության որակի ապահովումն այժմ հիմնված է օրենսդրությամբ սահմանված նպատակների, ազգային պետական ուսումնական ծրագրերի և որակավորման պահանջների վրա: Դպրոցների վարկանիշավորում, որպես այդպիսին, չի արվում, սակայն Ֆինլանդիայում մանկավարժներն ունեն կանոնադրական պարտականություն՝ գնահատելու սեփական գործունեությունն ու մասնակցելու արտաքին գնահատումներին, ինչը կրթության որակի վերահսկողության հիմնական և, ըստ էության, միակ գործոնն է:

Այս հանգամանքները պայմանավորել են ֆիննական կրթական համակարգի արդյունավետությունն, ու արդեն բավական մեծ է այն երկրների ցանկը, որոնք փորձում են ուսումնասիրել ու օգտագործել Ֆինլանդիայի կրթական համակարգի փորձը սեփական երկրում: Այսպես, 2017 թվականի օգոստոսին ԵԱՏՄ անդամ երկրներից Ղազախստանի և Ֆինլանդիայի ոլորտային նախա-

¹ Basic Education Act, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

² Ministry of Education and Culture, <https://minedu.fi/en/frontpage>

րարությունների միջև համագործակցության հուշագիր է ստորագրվել, համաձայն որի՝ Ղազախստանի ուսուցիչները կարող են մագիստրոսական կրթական ծրագրով ուսումնառել ֆիննական համալսարաններում: Արդյունքում Ղազախստանը երկրի ներսում հատվածական ձևով փորձարկելու է ֆիննական կրթական մոդելը: Այս մոտեցումը կիրառելի կարող է լինել նաև Հայաստանի դեպքում:

2) R&D (Research & Development)

Ֆինլանդիայի նորարարական տնտեսության **կենտրոնական ոլորտը հեփազոտական և կրթական համակարգն է**: Ներդրումները գիտահետազոտական ոլորտում անընդհատ աճում են, ընդ որում բավական բարձր տեմպերով (հավելածի միջին տարեկան տեմպը՝ մոտ 10%): Դա նպաստել է տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների ուժեղ կլաստերի ձևավորմանն ու զարգացմանը, որն իր մեջ ներառում է խոշոր և փոքր ընկերությունների մի ամբողջ ցանց, որոնք միմյանց հետ համագործակցում են հետազոտությունների և կրթության ոլորտում, իսկ տնտեսությունը «կլանում է» այդ արդյունքները: Տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների առաջատար միջազգային մի շարք ընկերություններ սկսել են իրենց արտադրանքն արտահանել Ֆինլանդիա, իսկ բազմաթիվ ընկերություններ էլ (մասնավորապես՝ ICL, IBM, Siemens, Hewlett Packard, Ericsson և Lotus) բացել են իրենց հետազոտական կենտրոնները Ֆինլանդիայում, համագործակցություն են հաստատել ֆիննական ընկերությունների հետ և ձեռք են բերել այս ոլորտում փոքր ընկերություններ:

3) Նորարարություններ

Ֆիննական գիտելիքահենք, նորարարական տնտեսության գործունեությունն ապահովող ինստիտուտները կարելի է բաժանել երեք խմբի՝

1. ռազմավարություններ ու քաղաքականություն մշակողներ,
2. ֆինանսավորում և աջակցություն ապահովող պատասխանատուներ,
3. հետազոտական և կրթական հաստատություններ:

Հեփազոտության և նորարարության խորհուրդը պատասխանատու է ֆիննական գիտության և տեխնոլոգիաների, ինչպես նաև ամբողջ երկրի ազգային նորարարական համակարգի քաղաքականության համար: Այն ղեկավարում է վարչապետը, դրա կազմում ընդգրկված են բոլոր առանցքային նախարարություններն ու գերատեսչությունները:

Sitra-ն անկախ հասարակական կազմակերպություն է կամ ուղեղային կենտրոն, որն անմիջականորեն ենթարկվում է խորհրդարանին:

Tekes-ը տեխնոլոգիաների և նորարարության ֆինանսավորման գործակալություն է, որը պատասխանատու է ինչպես հետազոտական կենտրոնների և ինստիտուտների, այնպես էլ կազմակերպությունների R&D և նորարարական գործունեության ֆինանսավորման համար: Գործակալությունը հաշվետու է Զբաղվածության և էկոնոմիկայի նախարարությանը:

Ֆինլանդիայի ակադեմիան պատասխանատու է կրթության և մշակույթի նախարարության համար կատարված ակադեմիական հետազոտությունների և դրանց ֆինանսավորման համար:

Finnvera-ն բանկային, վարկային ծառայություններ է մատուցում այն SCS և այլ ոլորտների ընկերություններին, որոնք նպատակ և ներուժ ունեն միջազգային շուկա դուրս գալու համար:

Գիտության, տեխնոլոգիաների և նորարարությունների ռազմավարական կենտրոնները (SHOKs) հասարակական-մասնավոր ընկերություններ են, որոնց գործունեությունն ուղղված է տնտեսությունում նորարարական գործընթացներն արագացնելուն և ակադեմիական հետազոտություններն ու R&D գործունեությունն իրար կապելուն:

4) Կառավարման համակարգ

Տնտեսության տեխնոլոգիական առաջընթացի ապահովման տեսանկյունից Ֆինլանդիայում կիրառվում է համակարգային կառավարման մոտեցում: Վերոնշյալ բոլոր մարմինների գործունեությունն ուղղված է ազգային մակարդակում նշված ուղղություններով քաղաքականությունների մշակմանն ու ֆինանսավորման մեխանիզմների կարգավորմանը, սակայն նշված մարմիններից զատ, գործում են նաև *Տնտեսական զարգացման, տրանսպորտի և շրջակա միջավայրի 15 կենտրոններ*, որոնք պատասխանատու են կենտրոնական կառավարության առաջադրանքների՝ տեղական մակարդակում իրագործման և զարգացում ապահովելու համար:

Բարեփոխումներին նպաստող այլ իրողություններ

- Բարեփոխումների իրականացմանը բավականաչափ նպաստել է Ֆինլանդիայի անդամակցությունը Եվրամիությանը: Այս որոշումը կառավարությանն օգնել է երկրի ներսում հասնել քաղաքական կայունության և կենտրոնանալ նորարարական գործունեության ոլորտում ներդրումներ ներգրավելու ուղղությամբ: Իսկ Եվրոպական արժույթային միությանն անդամակցելուց հետո Ֆինլանդիան այլևս կարիք չունի իրականացնելու փոխարժեքի կայունության ապահովմանն ուղղված քաղաքականություն:

- Ֆինլանդիայի կառավարությունը ձեռնարկատիրությունը համարում է երկրի մրցունակության կարևորագույն պայմանը և ձգտում է հնարավոր բոլոր միջոցներով ապահովել անհրաժեշտ պայմաններ կազմակերպությունների ակտիվ բիզնես-գործունեության համար՝ հիմնված պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության վրա: Այդ շրջանակներում, Ֆինլանդիայի տնտեսական քաղաքականությունը միտված է տնտեսության արտադրողականության բարձրացմանը՝ նոր գաղափարների օգտագործման, ինչպես նաև նոր տեխնոլոգիաների ստեղծման և արագ ներդրման միջոցով: Ֆինլանդիայի տնտեսության հաջողությունն ապահովող հիմնական գործոններից մեկը պետության, գործատուների և արհմիությունների կառուցողական գործընկերությունն էր:

- Ֆինլանդիայի *հաջողության հիմնական պատճառներից* է այն, որ ներկայում Ֆինլանդիայի **արտահանման կառուցվածքում էական մասնաբաժին ունեն հենց երկրում ստեղծված տեխնոլոգիաները**: Մինչ այժմ Ֆինլանդիայում բարձր տեխնոլոգիական ընկերություններում օտարերկրյա կապիտալի մասնա-

բաժինը փոքր է, սակայն դա չի նշանակում, որ երկիրը «փակել է» արտասահմանյան կազմակերպությունների առաջ դռները: 1993 թ. «Օտարերկրյա սեփականության կարգավորման մասին» օրենքի չեղարկումից հետո արտասահմանյան ընկերությունները զգալիորեն ավելացրին իրենց ներդրումները Ֆինլանդիայում: Այնուամենայնիվ, արտասահմանում ֆիննական ներդրումների ծավալը գերազանցում է երկրում օտարերկրյա ներդրումների ծավալին:

Դիտարկված գործոնների համալիր ազդեցությամբ ֆիննական տնտեսական համակարգի բարեփոխումներն և տեխնոլոգիական «ճեղքումը» հանգեցրել են տնտեսության բազմազանեցման, ինչի արդյունքում վերջին տարիների ընթացքում երկրում զգալիորեն նվազել է տնտեսության կախվածությունը հումքի վերամշակման գործընթացից կամ մեկ ընկերության գործունեությունից. 2008 թ. միայն ֆիննական Nokia ընկերության արտահանման ծավալն ավելի մեծ էր, քան նախկինում տնտեսության մեջ գերակշռող թղթի արդյունաբերության արտադրանքը, ինչն էլ գործնականում պատճառ դարձավ Ֆինլանդիայի տնտեսության խորը անկման, երբ միջազգային շուկայում նվազեցին Nokia ընկերության արտադրանքի մրցունակությունը, ընկերության արտահանման ծավալները, և արդյունքում փակվեց ընկերության խոշոր մասնաճյուղը:

Ընդհանրացնելով վերոնշյալը՝ Ֆինլանդիայի բարեփոխումների ուղին և կառուցվածքը կարելի է պատկերել հետևյալ աղյուսակով (աղյուսակ 1)¹

Աղյուսակ 1

Ֆինլանդիայի բարեփոխումների ուղին և կառուցվածքը

Ցուցանիշ	Հիմնական կառույցների բարեփոխում (1960 թ.-ից)	Տեխնոլոգիական առաջընթաց (1980 թ.-ից)	Ճգնաժամից դուրս (1990-ականներ)	Գիտելիքահենք տնտեսությունը գլոբալացող աշխարհում (2000 թ.-ից)
Քաղաքականության իրականացման հիմքերը	Միջազգային առևտրի ազատականացում	«Միկրոէլեկտրոնային հեղափոխություն»	Վերականգնում ճգնաժամից	Գլոբալացում
Հիմնական նպատակները	Նոր քաղաքականություն	Տեխնոլոգիական նոր ինարավորությունների օգտագործում	Գիտելիքահենք աճի ինտենսիվացում	Զարգացող ընկերությունների ստեղծում
Քաղաքականության ուղղվածությունը	Կրթություն, գիտություն	Տեխնոլոգիա	Ազգային նորարարական համակարգ	Նորարարություն, նորարարական էկոհամակարգեր
Հիմնական կատարողները	Կրթության և մշակույթի նախարարություն, Ֆինլանդիայի ակադեմիա	Նորարարության ֆիննասավորման ֆիննական գործակալություն	Գիտության և տեխնոլոգիայի քաղաքականության խորհուրդ	Մի քանի կատարողներ
Ակնկալվող արդյունքները	Ազգային մրցունակություն	Բարձր տեխնոլոգիական արտադրանքների աճ	Զբաղվածության աճ	Նորարարական ընկերությունների աճ
Միջամտության աստիճանը	Ազգային	Ազգային, տարածաշրջանային	Տարածաշրջանային, անդրազգային (ԵՄ)	Ազգային, տեղական
Ներկայացուցչական գործիքը	Ծրագրի ֆիննասավորում	Ազգային տեխնոլոգիաների ծրագրեր	R&D ֆիննասավորման ԵՄ աղբյուրներ	SHOKS ¹

¹ Գիտության, տեխնոլոգիայի և նորարարության ռազմավարական կենտրոններ:

Ինչպես տեսնում ենք աղյուսակում, բարեփոխումների սկիզբը դրվել է շատ ավելի վաղ, ուստի պետք է հաշվի առնել, որ նման փոփոխությունների արդյունքը նկատելի է լինում տարիներ հետո:

Ֆինլանդիայի փորձից կարելի է քաղել մի շարք **դասեր**, որոնք կարելի է բաժանել հետևյալ խմբերի.

1. մարտահրավերները հասկանալը, հարմարվելը և դրանք որպես հնարավորություն դիտարկելը (նորացման ունակությունը),
2. կրթության վճռորոշ կարևորության գիտակցումը,
3. կառավարման արդյունավետ համակարգի և հիերարխիայի ստեղծումը,
4. նորարարական քաղաքականության իրականացումը բոլոր աստիճաններում,
5. ներդրումների մշտադիտարկումը և գնահատումը,
6. զարգացող երկրների հետ գիտելիքի բնագավառում գործընկերության ստեղծումը:

Ֆինլանդիայի տնտեսական «ճեղքումը» երկարաժամկետ հատվածում դիտարկելիս գիտելիքահենք տնտեսության վերջին զարգացումները մասնավորապես կարևոր ազդակներ ունեն, որոնք խիստ ուսուցողական են: Քաղաքականության մշակման, իրականացման և արդյունքների ստացման առումով Ֆիննական փորձի ամենաէական ազդակներն են.

- Ֆինլանդիան շատ ժամանակ և միջոցներ է ներդրել արդյունավետ կրթական համակարգ կառուցելու վրա, որն էլ իր՝ գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսության հիմքն է: Ուստի նման փոփոխությունների արդյունքը կարճ ժամկետում նկատելի չէ: Սա հատկապես կարևոր է զարգացող երկրների համար քաղաքականության մշակման և արդյունքներ ակնկալելու տեսանկյունից:
- Գիտելիքահենք տնտեսություն կառուցելու համար կարևոր են շահերի հաշվեկշռման սկզբունքի վրա հիմնված քաղաքականություններն և ռազմավարությունները: Դրանց մշակման և իրականացման գործում Ֆինլանդիան համակարգված ձևով կիրառել է բոլոր շահագրգիռ կողմերի միջև համաձայնեցված և համաձայնեցման մեխանիզմներ:
- Ֆիննական զարգացման մեջ մեծ է SCS դերը, միևնույն ժամանակ այդ զարգացումը չափի հենվի մեկ ընկերության վրա: Այս պարագայում նվազում է երկրի տնտեսական անկախության աստիճանը:
- Կառավարությունը գիտելիքահենք տնտեսության մեջ մեծ դերակատարում ունի որպես համակարգող և միջնորդ՝ միևնույն ժամանակ գործակալություններին և տեղական իշխանության մարմիններին տալով նշանակալի անկախություն՝ ռազմավարության արդյունավետ իրագործման համար:

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Անշուշտ, ուսումնասիրված բոլոր գործոնների՝ Հայաստանում կիրառման արդյունավետությունն անհրաժեշտ է դիտարկել իրավիճակի, ազգային առանձ-

նահատկությունների և ժամանակի տեսանկյունից: Այնուամենայնիվ, փորձենք առանձնացնել այն խնդիրները, որոնք, կարծում ենք, կարող են կիրառական լինել Հայաստանի տնտեսության ժամանակակից պայմաններում.

- «գիտելիքի տնտեսություն» ձևավորելու ընդհանուր գաղափարի շուրջ հասարակության միավորում և, որպես հետևանք, պետական կառավարման մարմինների, բիզնեսի, հասարակական կազմակերպությունների, գիտահետազոտական ինստիտուտների, կրթական հաստատությունների ակտիվ փոխգործակցություն, համատեղ նախագծերի իրականացում,
- դեպի R&D և կրթական հաստատություններ ֆինանսավորման շարունակական աճ,
- կրթություն ստանալու հավասար հնարավորություններ բոլոր քաղաքացիների համար,
- յուրաքանչյուր քաղաքացու կյանքում կրթության շարունակական և անընդհատության ընկալման արմատավորում,
- հետազոտական և կրթական համակարգի կազմակերպությունների կլաստերի ձևավորում՝ դրանց համագործակցության պայմանների հնարավորինս ապահովմամբ,
- հիմնական կրթության տրամադրման մեջ անվճար դպրոցական պարագաների, դպրոցում սննդի, առողջապահական ծառայությունների, տեղափոխության (փոխադրամիջոցով ապահովում) ներառում,
- կրթության դերի արժևորում՝ ուսուցիչների հասարակական գնահատման բարձրացման շեշտադրմամբ (որպես ուսուցիչ լավագույնների ընտրություն, անվճար կրթության տրամադրում, վերապատրաստումներ, ֆինանսական պայմանների բարելավում),
- Ֆինլանդիայի կրթության ոլորտի պատասխանատու մարմնի հետ համագործակցության հաստատում՝ փոխանակման ծրագրերի իրականացման նպատակով,
- ֆիննական կառավարման մոդելների, ինստիտուցիոնալ կառուցվածքների և լիազորությունների, համակարգում համագործակցության ընդլայնման մեխանիզմների ներդրման և դրանց արդյունավետության ուսումնասիրություն:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Большаков С. Н., «Инновационный кластер в системе территориального развития: опыт Финляндии», 2017, УДК 338.24(1-3)(480)
2. Воробьева Д. А., Кириченко И. В., «Финляндия: инструменты инновационной политики в условиях кризиса национальной инновационной системы» // МИР (Модернизация. Инновации. Развитие). 2017, т. 8, No 4, с. 544–553. DOI: 10.18184/2079– 4665.2017.8.4.544–553
3. Уткина В. В., «Экономика знаний» Финляндии: есть чему поучиться», Вестник Томского государственного университета. 2015, No 390, с. 171–178. DOI 10.17223/15617793/390/29, УДК 3.07, 334.025

4. Basic Education Act,
<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>
5. Corruption Perceptions Index 2019, Transparency International.
6. Fragile States Index 2018, The Fund for Peace.
7. Freedom in the World 2018, Freedom House.
8. Kimmo Halme, Ilari Lindy, Kalle A. Piirainen, Vesa Salminen and Justine White,
«Finland as a Knowledge Economy 2.0», The World Bank.
9. Ministry of Education and Culture, <https://minedu.fi/en/frontpage>
10. The Global Competitiveness Report 2018: Property Rights, World Economic Forum (WEF).
11. The Legatum Prosperity Index 2018: Finland, Legatum Institute.
12. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017, World Economic Forum.
13. The World Bank data, <https://data.worldbank.org/>.
14. World Happiness Report 2019, Sustainable Development Solutions Network.

Թաթուլ Մկրտչյան Աստղիկ Հովհաննիսյան

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅԻ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔԸ»

Համառոտագիր: Ֆինլանդիայի տնտեսական հեղափոխության վերաբերյալ մի շարք հետազոտությունների ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ի թիվս այլ գործոնների՝ նորարարական տնտեսության կենտրոնական ոլորտը հետազոտական և կրթական համակարգն է: Հաջողության հասնելու համար Ֆինլանդիան երկար ճանապարհ է անցնել՝ վերակառուցելով իր տնտեսական համակարգը և ավելի շատ միջոցներ ուղղելով տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ստեղծմանն ու գիտահետազոտական ոլորտի ֆինանսավորմանը:

Բանալի բառեր. Ֆինլանդիա, տնտեսական հեղափոխություն, նորարարական տնտեսություն, «գիտելիքահենք տնտեսություն», տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, կառավարման համակարգ, կրթական համակարգ, R&D, մրցունակություն

**Татул Мкртчян
Астхик Оганнисян**

«ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЧУДО» ФИНЛЯНДИИ

Аннотация: Изучение ряда исследований относительно экономической революции в Финляндии показало, что, помимо прочих факторов, центральной сферой инновационной экономики является исследовательская и образовательная система. Финляндия прошла долгий путь для достижения успеха, перестроив

свою экономическую систему и направив больше средств на создание сферы информационных технологий и финансирование научно-исследовательской сферы.

Ключевые слова: Финляндия, экономическая революция, инновационная экономика, «экономика, основанная на знаниях», информационные технологии, система управления, система образования, исследования и разработки, конкурентоспособность

Tatul Mkrtchyan
Astghik Hovhannisyan

“THE ECONOMIC MIRACLE” OF FINLAND

Abstract: The review of a number of studies on the economic revolution in Finland showed that, among other factors, the research and education system is the central area of the innovative economy. Finland covered long way to achieve success, by restructuring its economic system and spending more resources on creating the information technology sector and financing scientific research sector.

Keywords: Finland, economic revolution, innovative economy, “knowledge-based economy”, information technology, management system, education system, R&D, competitiveness